

і баўгары (паўночныя), мяра (фінскае племя паміж Волгаю і Акою) і скандынавы ды інш. вялі зносіны з Беларуссю (г. зн. з тымі абшарамі, што потым атрымалі гэтае імя).

Агляд помнікаў пачынаецца з орнамэнтныкі неалітычнае эпохі. Далей гаворыцца аб эмалёвых вырабах VI-VIII стагоддзяў, апісваюцца грыўні з падвескамі, гладкія з пашырэннем, з абвіўкай, вітыя, плеценыя, галаўныя павязкі, нагрудныя і плечавыя ланцугі, фібулы чашачныя, падковападобныя, паясныя пражкі, бляшкі і прывескі, абручкі, пярсьцёнкі, бранзалеты шчытападобныя, літыя, пласцінкаватыя, вітыя і спіральныя, урэшце, налокатнікі і да т. п., — цэлы рад ювэлірных вырабаў гэтае далёкае эпохі.

Разьдзел другі прысьвечаны царкоўнай архітэктуры XI—XII стагоддзяў. Гэта ўжо значна пазнейшы перыод і зусім іншая галіна мастацтва. Тут мы бачым цікавае скрываваць розных чужых уплываў, прычым у Смаленск яны ішлі з Поўдня і часткова з Захаду, а ў Полацк — пераважна з Усходу. З свайго боку Беларусь мела ўплыў на Ноўгарад.

Далей ідзе падрабязны агляд смаленскіх, полацкіх, віцебскіх, горадзенскіх помнікаў царкоўнае архітэктуры.

Пасья агляду царкоўнае архітэктуры гаворыцца аб помніках сьвецкае архітэктуры Заходняе Беларусі ў XIII—XVI стагоддзях. Даны кароценькія заўвагі аб пахаджэньні першапачатковых тыпаў гэтага роду мастацтва на Беларусі, а потым гаворыцца аб замках у Наваградку, Крэве, Лідзе, Троках, Горадні, Вільні (горнім і дольным), аб віленскіх цытадэльных мурах і аб Мірскім замку.

Малярству прысьвечаны дадатак да разьдзелу III (цытуецца ў аўтэнтыку апісаньне фрэскавых роспісаў Троцкага замку, зробленае Вінцэнтам Смакоўскім у 1822 годзе).

У чацьвертым разьдзеле гаворыцца аб беларускай готыцы XV—XVI

стагоддзяў, аб асноўных двух тыпах готыцкіх помнікаў на Беларусі і даецца апісаньне віленскіх касцёлаў, а таксама і цэркваў у Сынкавічах, Маламажэйкаве і Супрасьлі.

Пры кожным разьдзеле падана багатая бібліяграфія. Ёсьць сьпіс ілюстрацый і географічны паказьнік.

Недасьледванасьць данае галіны беларусказнаўства, дзе аўтар зьяўляецца амаль што піонэрам, дае магчымасьць карыстацца сапраўдным марксыцкім мэтодам у вельмі абмежаванай колькасьці выпадкаў, але па меры магчымасьці аўтар заўсёды шукае матэрыяльнае, гаспадарчае падставы пэўных зьяў.

Выдана кніжка добра і на асобных табліцах і сярод тэксту мы знаходзім шмат малюнкаў і плянаў. Паколькі гісторыя малярства будзе выкладацца ў наступных томах, можна пагадзіцца з адсутнасьцю каляровых ілюстрацый. Цана кніжкі ня надта дарагая. Як першая спроба, кніжка, здаецца, можа задаволіць чытача.

Л. Цьвяткоў.

Наконт рэцэнзіі на бібліяграфію перыядычных выданьняў на беларускай мове ¹⁾.

Можна толькі з прыемнасьцю адзначыць, што заклік да зацікаўленых справай беларускага друку аб дапаўненьні і выпраўленьні „Летапісу Беларускага перыядычнага друку“ знайшоў компэтэнтны водгук. Дадаткі і папраўкі да „Летапісу“ выклікаюць самую шчырую падзяку. Але з некаторымі крытычнымі заўвагамі рэцэнзэнта згадзіцца нельга.

Перш за ўсё трэба адзначыць, што калі-б дзяржаўная бібліятэка паставіла сабе заданьнем даць дакладнае бібліяграфічнае апісаньне беларускай перыядыкі, дык яна дадала-б да гэтага яшчэ больш строгія патрабаваньні, чым яны пастаўлены ў рэцэнзэнта. Дакладнае бібліяграфічнае апісаньне часопісу патрабуе ня толькі

¹⁾ Гл. „Польмя“ № 1 за 1929 г.

фотаграфічнага апісаньня яго з усімі варыяцыямі загалюўку, але і высвятленьня фактараў, асабліва важных для гістарычна-соцыолёгічнага або гістарычна-літаратурнага падыходу да друку, як: тыраж, падпісная плата, зьмены рэдактараў ды інш.

За такую бібліографію беларускага пэрыодычнага друку Бел. дзярж. бібліотэка брацца ў сучасны момант, калі яна ня можа лічыць сваю працу па зьбіраньню гэтага матэрыялу скончанай, не магла ды і заданьнем сваім ня ставіла. Мэтай гэтага выданьня, як адзначана ў прадмове і як заўважана і рэцэнзэнтам, было толькі даць арыентавочны рэгістрацыйны сьпіс беларускіх пэрыодычных выданьняў з тым, каб зафіксаваць самы факт іх існаваньня і мець канву для далейшага іх комплектаваньня, правэркі і дакладнага апісаньня, а таксама выклікаць якраз тое, што мы маем часткай ад рэцэнзэнта—дадаткі і папаўненьні адпаведных асоб і ўстаноў.

Тое, што ў прадмове адзначана, што матэрыял, апісаны, галоўным чынам *de visu*, адзначае не паўнату і дасканальнасьць апісаньня ўсяго комплекту, а тых нумароў, якія былі ў распараджэньні бібліотэкі, і гэты прыцып апісаньня, па магчымасьці, *de visu* і прымушаў адмовіцца ад таго, каб выходзіць за межы матэрыялу, які рэальна быў пад рукамі.

Што да дадаткаў, дык каштоўнымі папраўкамі зьяўляюцца ўстаноўленьня пры дапамозе рэцэнзэнта факты:

1) што газэта „*Belarus*“ мела працяг у 1915 годзе;

2) што „*Наша Ніва*“ за 1912 г. мела 52 нумары (у комплексе Бел. дзярж. бібліотэкі толькі 44). Ня было вядома аб № 31 за 1915.

Што да № 7 за 1906 г. і № 52 за 1913 г., дык гэта друкарская памылка; № 51 за 1913 г. падвойны і зьяўляецца адначасна нумарам 51-52, што ня было заўважана рэцэнзэнтам.

3) „*Весьнік ЦВК*“ № 13 ня быў вядомы.

4) № 2 „*Крыніца*“ за 1918 г. быў вядомы таксама, як № 12 за 1919 г., але невядома, ці гэта апошнія нумары, таму пастаўлена было шматкроп’е № 1..., каб з часам дапоўніць.

Што да прапускоў, якія заўважаны рэцэнзэнтам, дык паказаны выданьні сьведома ня зьмешчаны ў сьпісе пэрыодычных выданьняў. Наконт „*Кніжнага Бюлетэню*“ дзярж. выдавецтва яшчэ формальна можна было-б згадзіцца; паколькі меркавалася яго выдаваць пэрыодычна—яго можна было і зьмясьціць у сьпісе, хаця ніякага працягу ён ня меў. Нельга гэтага сказаць аб „*Аршанскім Рабфакаўцы*“, бо гэта звычайны юбілейны зборнік і ні ў якім разе не пэрыодычнае выданьне, хаця і мае малапісьменны падзагалавак „*Юбілейная часопісь*“ (?). Да аднаднёвак гэты зборнік таксама не падыходзіць, бо аднаднёўкі ў нашым сьпісе зьмешчаны толькі такога тыпу, што выяўляюць сабой эфэмерную форму пэрыодычнага друку, якія па тых ці іншых прычынах замяняла сапраўдную газету. Сьведома ня зьмешчаны таксама часопісы, якія хоць і мелі падвойную назву на беларускай і расійскай мовах, але іх беларусізацыя толькі гэтай назвай і абмежавалася, як, напрыклад, адзначаныя рэцэнзэнтам „*Бюлетэнь ЦСУ*“. „*Статыстычны Лісток*“. „*Запіскі Менскага і Горацкага с.-г. інстытутаў*“. Аднак прыцыпова мы зусім згодны з тым, што, наогул, такія часопісы трэба далучаць, бо яны раней ці пазьней павінны пераходзіць на беларускую мову. Але справа ў тым, што якраз адзначаныя часопісы скончылі сваё існаваньне і не зрабіліся беларускімі. Калі, апрача назвы, у часопісах ня было беларускага тэксту, дык яны далучаліся Бібліотэкай да сьпісу расійскіх часопісаў, якія вышлі на тэрыторыі БССР. Гэты сьпіс таксама мае быць выданы Бел. дзярж. бібліотэкай, але спасылка рэцэнзэнта на нейкі, ужо існуючы, куды, нібы, гэтыя часопісы не ўвайшлі, зьяў-

ляецца непаразуменьнем. Гэты сьпіс яшчэ ня выданы. Можа быць, рэцэнзэнт мае на ўвазе ня выданьне бібліотэкі, а рукапісны сьпіс выданьняў БССР на расійскай мове, які Бел.кніжная палата пры дзярж. бібліотэцы рассылала па бібліотэках, якія атрымліваюць беларускі абавязковы паасобнік, у тым ліку і ў бібліотэку Акадэміі Навук. Але гэты сьпіс быў чыста адміністрацыйнага характару для правэркі паўнаты абавязковых экзэмпляраў і ня ставіў ніякіх бібліографічных заданьняў.

Што да „Запісак Горацкага і Менскага с.-гасп. інстытутаў“, дык нам невядомы такі прындз у бібліографіі, каб лічыць працягам выданьне адной навуковай установы, якая толькі заняла месца другой, але не зьяўляецца яе працягам, пад новай назвай. Дзяржаўны інстытут сельскай гаспадаркі ў Менску і Горацкі інстытут былі самастойнымі незалежнымі адна ад другой установамі. Акадэмія-ж зьяўляецца не працягам якой-небудзь з гэтых устаноў, а новаўтворанаю і таму „Запіскі Акадэміі“ ня могуць зьяўляцца працягам абодвух выданьняў. Вельмі ўважлівы да ўсіх падрабязных заўваг у падзаглаўках часопісаў рэцэнзэнт ня прыняў, аднак, пад увагу, што выдаўцы „Запісак Менскага с.-г. інстытута“ самі адзначылі № 9 свайго выданьня „последним“.

Што да дробных паправак, якія датычаць, галоўным чынам, падрабязнасьцяй падвойнай нумарацыі або розначытак у заглаўку, дык яны часткова, як заўважыў і сам рэцэнзэнт, адносяцца да занадта ў нас яшчэ звычайных друкарскіх памылак, часткай да такіх элемэнтаў падрабязнага бібліографічнага апісаньня, якое, як ужо адзначана вышэй, не магло зьявіцца заданьнем гэтага сьпісу, хаця-б па гэтай прычыне, што апісаньне грунтавалася на ня зусім поўных комплектах. Рэцэнзэнт сам зьяўляецца ахвярай свае пагоні за гэтымі падрабязнымі папраўкамі, выправіўшы подпіс рэдактара „Нашай Долі“, „Ян Тукеркес“, а не „И. Тукеркес“, как в обзоре“. Якраз №№ 1, 2, 3, 5 маюць подпіс „И. Тукеркес“ і толькі № 6 падпісаны „Я. Тукеркес“.

Што да апошняга „факту“ з датыроўкай аднаднёўкі, „Чырвоная Варта“, дык цікава было-б ведаць, чаму рэцэнзэнт адносіць месца выданьня „Чырвоная Варта“ да Масквы, у той час, як на ёй выразна стаіць рэдакцыя—„Савецкая Беларусь“. Апрача таго, месца выданьня, таксама як і год, маглі быць устаноўлены на падставе таго, што адна тыпнае выданьне на польскай мове мае дату і месца выданьня.

Ю. Б.